

LEERLINGEN GOED BEGELEIDEN BEGINT MET NAAR HEN TE LUISTEREN

In dit artikel wordt ingegaan op het echt luisteren naar leerlingen in hun onderwijsbehoefte. Dit betekent voor elke leerkracht en begeleider in de schoolorganisatie dat zij werken vanuit drie belangrijke aspecten: luisteren, leren en leiden. Gebruik het geschetste kader voor oprecht, nauwkeurig luisteren en het belang ervan in het begeleiden van leraren en leerlingen.

Schoolgemeenschap

Een school is een gemeenschap waarin kinderen de mogelijkheid krijgen om de wereld te leren kennen in relatie met anderen. Herkenbare factoren in de school zijn altijd lerende mensen en hun betrokkenheid op het leer- en ontwikkelproces. Voorwaardelijk voor het goed begeleiden van elk leer- en ontwikkelproces is luisteren. Als intern begeleider moet je willen luisteren naar het verhaal van de leerling en het verhaal van de leerkracht. Luisteren gaat ervan uit dat je de ander wilt zien. Zien betekent hier dat je ontdekt wat het verhaal is van de leerling of de leraar die een leer- of ontwikkelvraag heeft.

Luisteren

Luisteren begint met het tegemoet treden naar de ander, met aandacht, open en in liefde. Dit vraagt een dialogische grondhouding. Luisteren gaat over het hoorbare en waarneembare, maar ook over niet gelijk hoorbare en waarneembare situaties van de lerende. Luisteren is een houding en gaat veel dieper dan instemmend knikken (terwijl je zelf misschien al bedenkt wat jij wilt gaan zeggen) of horen wat een ander zegt. Luisteren richt zijn aandacht volledig op de ontdekking van de persoon, de ander en/of een combinatie. Om een band te kunnen opbouwen met de leerlingen die je begeleidt, is luisteren de basis. Luisteren naar het verhaal van de leerling vraagt ruimte en stilte om te kunnen horen en zonder oor-

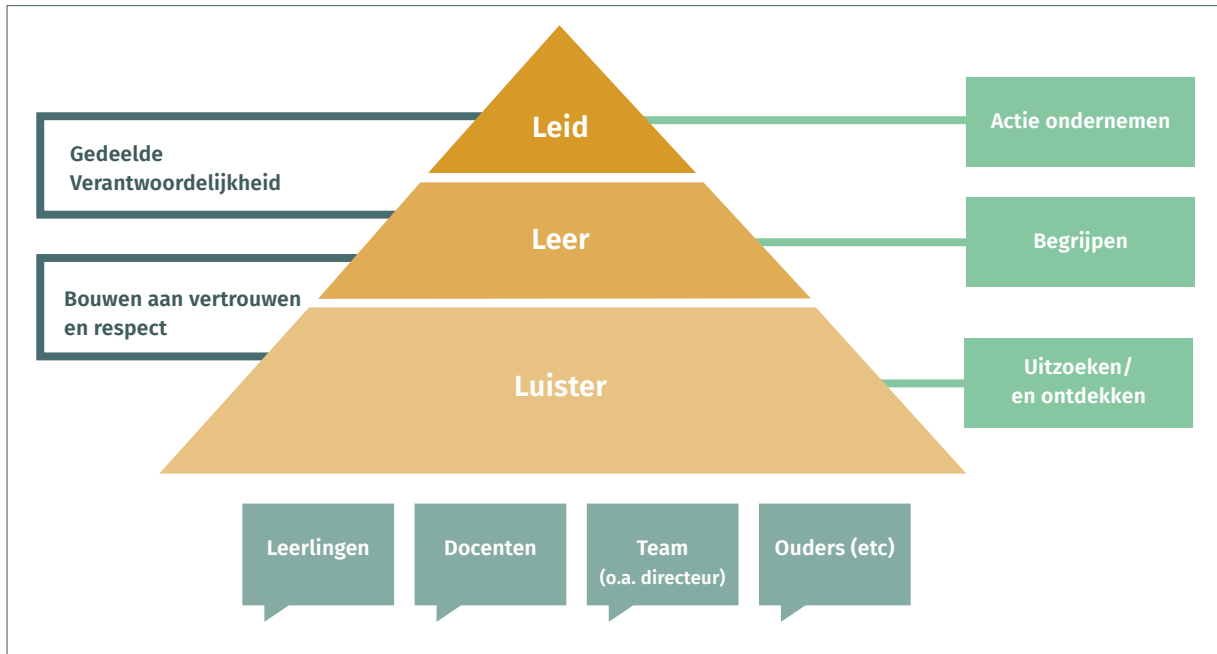
deel het verhaal van de ander te accepteren (ook als je het er niet mee eens bent).

Richard (2015) benoemt luisteren als een van de krachtigste manieren om te laten zien dat we iemand respecteren en aandacht hebben voor zijn of haar manier van denken. De ander krijgt de mogelijkheid zichzelf te laten zien. Dit geeft jou de mogelijkheid om te leren van het verhaal dat je hoort. Wat is er dan nodig voor deze leerling? Wat zegt hij hier zelf over?

Luisteren is niet leeftijdsafhankelijk. Jongere kinderen verdienen evenveel luisteraandacht als oudere kinderen. Kinderen met een leeruitdaging verdienen evenveel luisterruimte om vanuit woorden, beelden, muziek, dans, stilte zichzelf te mogen laten zien en hun stem te laten horen. Het gesprek over onderwijsbehoefte ontstaat vanuit het luisteren. Luisteren versterkt volgens onderzoekers Quaglia & Corso (2017) de eigenwaarde, moedigt betrokkenheid bij de leerstof aan en stimuleert leerlingen om te handelen en leiderschap te kunnen tonen.

Luisteren, leren en leiden

Luisteren is een zeer actief gebeuren. Je verkent met de ander(en) wat er nodig is in een bepaalde ontwikkel- en leersituatie. Het vervolg van luisteren is het leren van het luisterproces. Wat heb je gehoord (van leraar, resultaten, observaties, ouders etc.)? Leren in het luisterproces betekent dat je bewust vertraagt om

Goede Onderwijspraktijken: goed onderwijs vraagt een systemische aanpak vanuit alle betrokkenen.

te leren zien welke informatie bruikbaar is voor passende leer-en ontwikkelstappen voor een leerling of leerkracht. Vanuit luisteren wordt het leren in beweging gezet.

**Wat heb je opgemerkt?
 Waargenomen?
 Gezien?
 Welk filter heb je bewust of onbewust
 toegepast op wat je hebt gehoord?**

Leren gaat over het kennen. Als je als IB'er de leraar, de leerling, het vraagstuk kent in zijn context en aandacht hebt voor de manier waarop geleerd wordt, dan kun je begeleiden. Leren wordt zo een proces van veranderen van perspectieven. Je stelt voortdurend vragen, omdat het vraagstuk van de lerende 'ontdekt' wil worden. Leren heeft dus altijd

te maken met het leggen van verbindingen met de vraagstukken in en om de lerende. Bij de begeleiding van leerlingen begint het leiden pas als laatste. Leiden moedigt het halen van een doel aan. Je werkt met elkaar vanuit luisteren en leren naar leiden toe. Bijgaande figuur geeft dit kernachtig weer. Leiden is het middel om de verandering te creëren die gewenst is in de onderwijs- ontwikkelsituatie.

Schamer e.a. (2015) onderscheiden in *Theory U* vier niveaus van luisteren:

1. Downloadend luisteren

Deze vorm van luisteren kent een oordeel in zich: je hoort wat je kent en de rest negeer je. Je kunt het bijvoorbeeld meemaken als IB'er wanneer je in gesprek bent met leraren die hun oordeel klaar hebben over een leerling. Ook al probeer je nog zoveel alternatieven, er is geen ruimte meer voor een ander verhaal. Als IB'er kun je natuurlijk ook degene zijn die downloadend luistert. Je checkt of de ander jouw idee omarmt en geeft niet veel ruimte voor een ander geluid.

2. Feitelijk luisteren

Je luistert vooral naar welke informatie je nog niet hebt, zoekt naar aanvulling. Neem bijvoorbeeld een onderzoek dat is uitgevoerd voor een leerling. Je hebt hierdoor al een redelijk beeld van wat er met de leerling aan de hand is. Het enige dat je nog doet bij betrokkenen, is kijken of je nog informatie mist. Denk maar eens aan de opmerking "Als u dit zo hoort, herkent u dit dan?" of "Als u dit zo hoort, mist er dan nog iets?". Je beeld van het kind blijft hierbij echter redelijk vast staan; je hebt immers de feiten vanuit het onderzoek al.

3. Empathisch luisteren

Dit luisteren kenmerkt zich door inleven (maar niet overnemen). Je gaat goed zitten voor het gesprek. Neemt tijd, ruimte en aandacht om de ander te leren kennen en te leren zien. Je luisteren is niet zozeer gericht op de informatie die wordt verteld, maar vooral op het gevoel daarachter. Vaak heeft je agenda weinig uitloopmogelijkheden. Die uitloopmogelijkheden heb je juist nodig om een gesprek ook goed te kunnen afronden. Houd daar rekening mee, zeker als je te snel gaat nadenken en beslissen over het ontwikkelperspectief van een kind. Dat kan namelijk gevolgen hebben voor zijn ontwikkeling.

4. Generatief luisteren

Scharmer noemt dit 'luisteren met een open wil'. Dit doe je door vanuit de bereidheid om ook gezamenlijk op nieuwe ideeën te kunnen komen. Daarvoor moet je in het nu aanwezig zijn. Het vraagt om stilte en lef om op een andere manier te luisteren. De ontmoeting heeft niet alleen gevolgen voor de leerling, de leraar etc., maar ook voor jou als IB'er. Iedereen verandert en leert mee en iedereen is vanuit verschillende perspectieven betrokken. Alle partijen hebben een gelijkwaardige inbreng voor een gemeenschappelijke aanpak.

Passende begeleiding gebeurt op basis van vertrouwen en geeft hoop. Begin met elkaar zichtbaar maken in het leer- en ontwikkelproces. Werkend vanuit het hart en vertrouwen om leerlingen een stem te geven in het vormgeven, uitvoeren en evalueren van passende begeleiding. Wees een hoopverlener! ■

Meer lezen?

Bolks, T. en Paalman, I. (2021). Wie ben je? Wie wil je zijn als leraar? Zwolle: Viaa.

De volledige literatuurlijst bij dit artikel vind je op www.tijdschriftib.nl/literatuur

Ingrid Paalman is lector Goede Onderwijspraktijken op hogeschool Viaa. Ze houdt zich bezig met de stem van de lerende in de onderwijspraktijk en daarbuiten. Ingrid heeft jaren voor de klas gestaan. Als consultant bij het CPS hield ze zich bezig met de ontwikkelingen van passend onderwijs.

Tips

- Organiseer als IB'er theedrinkgesprekjes met kinderen. Gewoon even luisteren naar wat er speelt. Werkt ook super goed met leraren!
- Loop door de school en luister naar de gesprekjes die je opvangt bij kinderen. Wat leert het jou over de school?
- Vraag bij elk begeleidingsgesprek wat iemand over haar eigen kennis/kunde/vaardigheden kan vertellen bij het leer-ontwikkelvraagstuk. Wat leren jullie van elkaar?
- Wees je continu bewust van het maken van verbinding! Zonder verbinding geen start, zonder luisteren geen goed gevolg voor een leer- en ontwikkelproces. Hoe ga jij luisteren?

Samenvatting

Bij de begeleiding van leerlingen begint het leiden pas als laatste. Leiden moedigt het halen van een doel aan. Je werkt met elkaar vanuit luisteren en leren naar leiden toe. Leiden is het middel om de verandering te creëren die gewenst is in de onderwijs-ontwikkelingsituatie.